

Dr. Kolláth György

Agatha Christie remek drámájában tíz főszereplő van. Itthon a Köztársasági Etikai Tanács (KET) aktuális létszáma ugyanennyi. Izgalmas történet pereg itt is-ott is, kulcsfigura mindkettőben a bíró, és valóban csak a legvégén derül ki: ki a hunyó. Más hasonlóságot nem keresnék. Nem gondolnám, hogy véres krimi lesz nálunk (is) a történet eleje, közepe és vége. Sokkal inkább csendes végelgyengülésre szavaznék. Drámaíró tollára

illik az a paradoxon, hogy a KET minden egyes tagja, kivétel nélkül és politikai hovatartozástól függetlenül nagyszerű ember, jeles tudós, példaadóan erkölcsös közéleti személyiség. Együttesük mégis kudarcra van ítélve, netán akaratlanul is erre van programozva. Írásom arról szól: miért látom így.

A testület életre hívása klasszikus pótcselekvés volt. Már az alap-üzenet is felemásra sikerült: ti. feslettek (habár fontosak) az erkölcsünk, lesz viszont országnak-világnak eladható, méretes etikai kódexünk. Rajta vagyunk az ügyön, majd csak kijön belőle valami. Az államapparátus tehetetlen, talán ellenérdekelt is, ám ha tíz-husz nagy ember összeáll, hitele, tekintélye lehet a kezdeményezésnek. Kit érdekel(t), hogy kezdettől tisztázatlan volt és maradt: miniszterelnöki főtanácsadók jöttek-e benne össze, avagy ez csakugyan egy független testület, önjáró, öntevékeny, és minden(ki) felett áll?! Eufémizmus, hogy a KET kompetenciája a közélet etikai kódexének kialakítása önmagának és másoknak. Másoknak: hogyan és minek? Mi van, ha az utóbbiak beérik a saját erkölcsi zsinórmértékükkel? Hol helyezkedik el majd a kódex: a törvényi mérce felett, alatt, netán annak a helyén? Máig nincs karakteres válasz minderre. Ezért vallom: a testület nemes szándékaival nincs bajom, de az „intézmény”: tengeralattjáró repülőgép. Nem lesz, nem lehet alkalmas arra, amire létrehozták.

Non omne licitum est honestum: azaz nem minden dolog tisztességes, dicséretes, amit megtenni szabad. Ég és Föld a különbség a mindenkire ab ovo kötelező, ezért abszolút értékűnek tekintendő törvény, és a térhez, időhöz, közösséghez, gusztushoz, hagyományokhoz, belátáshoz stb. kötött, ekként relatív erkölcs között. Az előbbinek a megsértése esetében be is zárhatnak, vagy pénzbüntetést rónak ki rám. Az utóbbit sértő viselkedés, „helytelenkedés” esetén legfeljebb kiközösítenek, többé oda meg nem hívnak, nem úriembernek tartanak. /Néha ez az életben, egy adott miliőben sokkal súlyosabb elmarasztalás, mint egy év felfüggesztett szabadságvesztés lenne./ Mégis, a jog parancsa állami-közhatalmi jellegű, a normáit jó előre nyilvánosságra hozzák. Évezredes elvek keretezik a jog érvényesítését, benne az önkény megakadályozását. A jogi verdikt elvileg végzetszerű, hiszen a törvény előtt (majd) mindenki egyenlő. A közhatalmi elmarasztalást legvégül bíró mondja ki, és ellene szabályozott úton van jogvédelem, jogorvoslat, mely immár nem csupán egy országon belül, hanem mindinkább Európa jobbik felében egységes mérce szerint alakul. Mindez az etikai megrovásoknál nagyrészt nincsen így, s ezen semmiféle etikai kódex nem segít. Más a műfaj, és más a végjáték is. A jog logikája normatív, az etikai ügyeket ellenben szituációk mozgatják, táplálják, egyediesítik. Ott, ahol precedens-jog létezik, működik, bizonyos átjárhatóság fennáll. /Vesd össze: a BBC etikai kódexével! / Írott jogi rendszerekben ez másként van, hiszen semmi egyéb nem kérhető számon az emberen, mint a korrekt módon megalkotott, kihirdetett, a jogrendszer egészébe illő állami norma. Még csak annyi: ez a követelmény vonatkozik a szankció-rendre is. Az állami szankcionálás „kottája” kötött, előre megismerhető, bekalkulálható. Ósdi és túl merev a deliktuális szankciók honi rendszere, de védelmet is nyújt: hiába érdemelne pl. halálbüntetést egy gazfickó, nem fogják kivégezni, mert nálunk ilyen büntetés már nem létezik. Az erkölcsi megrovás ugyanakkor egészen „kreatív”, változatos, akár halmozottan hátrányos is lehet.

Cím
Tíz kicsi néger (vagy indián?)

Dátum
2003.10.09.

Dr. Kolláth György

Közhely: a törvény szintje alatt képtelenség, sőt veszélyes csapda volna erkölcsi intézmény-rendszert kiépíteni. Mert lehet, hogy a közvetlen környezet felmentené, talán még meg is dicsérné a célba vett embert, ezzel szemben a jog megfeszítené?! Iskola-példa a paraszolvencia adott, Btk-t sértő része (a vesztegetés egyik-másik tényállása), ha a gyakorlat nem kapitulál előtte. A törvényi zsinórmérték felett azonban már volna etikai emelkedettségnek, igényességnek és példamutatásnak hely. Mondván, hogy én, az etikus személyiség, közszereplő akkor sem tennék ilyet, ha(bár) a törvény megengedné. Ez az, ami bántóan hiányzik a mi mai rendszerünkben. Bizottság pedig ezt nem pótolja, hiszen a lényegét a megélt, valóságos példamutatás adná. Pont úgy, mint a sportban a fair play díjé.

Lefordítom mindezt a politika nyelvére, műfajára. Szabad, demokratikus választások révén éppen azért választunk, bízunk meg képviselőket, hogy jobbak legyenek nálunk, váljanak példaképeinkké. Igazolják nap mint nap, hogy méltóak minderre, erkölcsük különb a miénknél. Kiválasztott, jól fizetett demokratáink tartoz(ná)nak nekünk ezzel. Ez okból volna eskü, üvegseb, vagyonnilylatkozat, nyilvános számadási kényszer náluk. Rendes helyen és esetben ez a szint volna az etika NBI-e. Alatta egy-két szinttel, pár lépcsővel jönne a közszolgálati kar, az állam összes kinevezett hivatalnok, aki már nem köteles ugyan gazdájának, az adófizető és választópolgárnak mindenéről beszámolni, de törvényisztelőnek, lojálisnak, hozzáértő alkalmazottnak, megkönyékezzethetetlennek kell lennie. Mondjuk, ez a tagolt szint volna az NBI/B, NBII, NBIII. Ezek alatt jöhetne az átlagemberek erkölcsi nívója, amely már egyediségében nem közügy, csak az érintett közösségre, családra tartozik, és bizonyosan nem kérhető számon ezen a közemberen más, mint a törvény. Tegyük fel, hogy ez a szint városi, kerületi bajnokságé (BLASZ).

Mi a fő baj itthon? Leginkább az, hogy kezd széttörni, kiismerhetetlenné válni, s a feje tetejére állni az iménti piramis. Hiteltelen verbális mutatványokkal szórakoztat minket sok első kategóriás „játékos”, a másodosztály azzal menti magát, hogy eggyel feljebb milyen kupi van, alul a köznép pedig hányingert kap a felsőbb osztályos artistáktól. Nem érvényesül (szinte sehol) megbízhatóan a törvény, helyette próbálkoznak sokan árral szemben úszni, megúszni, erkölcsileg ítélni vagy papolni. A jog és az erkölcs mezsgyéje mind jobban elaknásítva van, lassan egyik sem hozza azt, ami a sajátja volna. A kettő közé hidat, netán egyenlőségjelet a kétségbeesett politikai fantázia képzel. Nem fog menni.

Tízparancsolatot modern köntösben talán lehet a politika világa számára alkotni. Nem kizárt az sem, hogy a közhivatalnokok megalkossák a maguk etikai tizenkét pontját, mely a hivatásrendi törvényük felett „működik”. Lehet ui. olyan köztisztület, kamara, amely nemcsak normát jelenít meg így, hanem annak követését - befelé! - ösztönzi, előnyössé teszi, elismeri, szavatolja is. De egy külső erő erre képtelen, egy fentről küldött tisztí becsületbíróság nem megoldás. Meglehet, hogy önmagát a KET csupán iránytűnek tekinti, de ne tessék mondani, hogy akkor pedig hajózni muszáj. Azzal sem érdemes előállni, hogy egyedi ügyek pedig nem, vagy csak bentről szűrve kerülhetnek a tisztület elé. Nyilván a KET sem Mohamed koporsója, mely lebeg a szférák felett. Totális öngól, ha erre a politikai „kiaknázásra” nem gondoltak a kezdeményezés elindítói. Bizony igaz: légtüres térben működő, steril erkölcs nincsen, mert ha az ügyektől elszakítható, a semmitmondó általánosság szintjén vegetál.

A Tocsik-ítélet után persze a civilek jogában is megváltozhat a módi. Ha a nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütköző szerződés semmis lehet, akkor a jog kap egy vészféket. Nem biztos, hogy zsákutca ez. Európa jobbik felében már a bírói döntések növekvő része jogelvekre, erkölcsi és jogi posztulátumokra épül. Így pl. a goodwill védelme, a tisztességtelen piaci magatartás elítélése szó szerint polgárjogot nyert. Mi se mehetnénk az ellenkező irányba sem a magánjogban, sem a közjogban.

Egy latin mondás zárásként: SALUS RES PUBLICAE SUMMA LEX TIBI ESTO. Van, akinek Tibi tűnik fel benne, de remélem a többségnek a respublica. Tényleg elég (jó) volna, ha a köz(társaság) üdve volna a legfőbb, vagy akár csak az egyetlen erkölcsi törvény.